

J. K.

**"Formiowanie języka ruskiej nauki.
Terminologia matematyki, astronomii,
geografii w pierwszej trzeciej XVIII wieku",
Lidia Kutina, Moskwa-Leningrad 1964 :
[recenzja]**

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/4, 638-639

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tyczne, dalsze — okręty i żeglugę Egiptu i Grecji przedklasycznej, Fenicjan oraz Grecji klasycznej i Rzymu, wreszcie średniowiecza i czasów nowożytnych. Część ta zawiera ok. 260 świetnych ilustracji. O najdawniejszych dziejach okrętu jest też mowa w „etnograficznej” części pierwszej, noszącej tytuł *Das Schiff — ein Traum der Menschheit*.

Z. Br.

Gwyn Jones, *The Norse Atlantic Saga. Being the Norse Voyages of Discovery and Settlement to Iceland, Greenland, America*. Oxford University Press, London 1963, ss. 246, ilustr., mapy.

Praca składa się z dwóch części: pierwsza obejmuje trzy obszernie rozdziały poświęcone wczesnośredniowiecznym normandzkim podróżom odkrywczym do Islandii, Grenlandii i Ameryki Północnej oraz osadnictwu normandzkiemu na nowo odkrytych terenach, część druga zawiera tłumaczenie na język angielski najważniejszych źródeł odnoszących się do tego tematu.

Z. Br.

Georges Blond, *Grands navigateurs*. Gautier Languereau, Paris 1964, ss. 150, ilustr. 128.

Nadine Lefébvre, *Visages de grands marins*. W serii: *Editions du Sud*. Albin Michel, Paris 1964, ss. 430, ilustr. 32.

Pierwsza z wymienionych książek jest zbiorem popularnych biografii wielkich żeglarzy, od Kolumba po żeglarzy doby najnowszej, jak np. J. Slocum, dr A. Bombard i in. Kolejno przedstawione biogramy pozwalają śledzić rozwój odkryć geograficznych i wiedzy o nowo odkrytych krajach oraz rozwój nawigacji. Autor w dużym stopniu oparł się na dziennikach okrętowych okrętów biorących udział w wyprawach odkrywczych; wśród licznych ilustracji jest wiele reprodukcji odpowiednich dokumentów.

Biografie wielkich żeglarzy zawiera również druga z wymienionych prac, przeznaczona dla wyrobionego już czytelnika. Wśród ok. 70 postaci, którymi zajmuje się autorka, wielu jest żeglarzy, którzy byli odkrywcami, uczonymi lub inspiratorami nowych kierunków badań morza.

Z. Br.

Lidia Kutina, *Formirowanie języka rosyjskiej nauki. Terminologija matematiki, astronomii, geografii w pierwszej trzeciej XVIII wieku*. Izdatelstwo „Nauka”, Moskwa—Leningrad 1964, ss. 218.

Pierwsze trzydziestolecie XVIII w. było okresem wzmóżonej działalności twórczej autorów książek naukowych i tłumaczy nad tworzeniem rosyjskiej terminologii naukowej. Twórczość terminologiczna tego okresu nie była jednak dokładnie studiowana pod względem językowym. Dopiero niedawno Instytut Języka Rosyjskiego Akademii Nauk ZSRR podjął badania poświęcone wyjaśnieniu historycznej leksykologii naukowego języka rosyjskiego XVIII w. Pierwsza publikacja wyników tej serii badań dotyczy terminologii matematyki, astronomii i geografii. Kontynuacją ma być badanie powstawania terminologii fizyki i mechaniki.

W publikacji L. Kutinej rozważono problematykę powstawania rosyjskiej terminologii naukowej w wielu dyscyplinach matematycznych (arytmetyka i geometria) oraz przyrodniczych (astronomia i geografia) pierwszych 30 lat XVIII w. Do badań źródłowych wzięto pod uwagę zasadniczo dzieła drukowane, a w niektórych

wypadkach także rękopisy, jeśli zawierały jakieś bardzo istotne dla historii terminologii fragmenty.

Celem pracy jest opis terminologii wymienionych gałęzi nauki w takiej formie, w jakiej jest ona zaświadczona w różnych książkach różnych autorów XVIII w. Ponadto zwrócono uwagę na związek terminów tego okresu z terminologią odpowiednich gałęzi nauki średniowiecznej w celu wyjaśnienia problemu tradycyjnego następstwa w tej dziedzinie leksyki i momentów przetrwania terminologii średniowiecznej w języku naukowym nowego okresu. Oprócz tego naświetlono zmiany historyczne w terminologii, wyjaśniono przyczyny różnych zmian leksykalnych i podano niektóre przykłady twórczości języka naukowego matematyki, astronomii i geografii.

J. K.

Henryk Grajewski, *Jan Schultz Szulecki i jego „Tractatus historico-politicus de Polonia nunquam tributaria”* (1694 r.). Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 1964, ss. 70, ilustr. 2.

Jan Schultz Szulecki, w latach 1688—1697 profesor na katedrze historii i prawa gdańskiego Gimnazjum Akademickiego, zajmuje poczesne miejsce w dziejach historiografii w Gdańsku. Jego życia i twórczości pisarskiej poświęcona jest pierwsza część wydawnictwa Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Część druga zajmuje się wydany w 1694 r. historycznoprawnym dziełem *Tractatus historico-politicus* [...], głównym traktatem Szuleckiego. W dziele tym Szulecki, rozważając m. in. sprawę samodzielności politycznej i kościelnej państwa Mieszka I i Bolesława Chrobrego, stanął na stanowisku, jakie w XIX w. zajął J. Lelewel, a następnie m. in. K. Szajnocha.

Z. Br.

Marian Plezia, *Michał Jurkowski i greka w Krzemieńcu, 1805—1830*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964, ss. 87.

Broszura M. Plezi, wydana w ramach „Prac Komisji Filologii Klasycznej Oddziału w Krakowie Polskiej Akademii Nauk”, składa się ze wstępu, trzech rozdziałów i dodatku.

W słowie wstępnym autor pisze przede wszystkim, jakie są specjalne przyczyny, że „działalności jednego tylko nauczyciela w jednym zakładzie poświęca się — jak w tym wypadku — osobne opracowanie” (s. 5). Pierwsza — to wyjątkowa rola Krzemieńca w dziejach kultury Polski w pierwszej połowie XIX w., druga — to ta, że w historii filologii klasycznej w Polsce pierwsza ćwierć XIX w. ma znaczenie przełomowe, gdyż wymieniona gałąź nauki odradza się u nas wówczas po głębokim upadku, w jakim trwała przez poprzednie półtora wieku.

Rozdział 1 *Lata wędrówki* kreśli przedkrzemieniecki okres życia i działalności pedagogicznej Michała Jurkowskiego (ur. 1765 lub 1766, zm. 1833), rozdział 2 *Współpraca z Czackim* przedstawia prace T. Czackiego i H. Kołłątaja nad programem nauczania w gimnazjum wołyńskim oraz działalność Jurkowskiego na stanowisku profesora języka greckiego w tym gimnazjum.

Rozdział 3 zajmuje się historią *Słownika grecko-polskiego* opracowanego przez Jurkowskiego (pracę nad nim zaczął w 1816 r.) i odpowiada na pytanie, jaką dzieło to ma wartość naukową na tle ówczesnego stanu leksykografii greckiej w Polsce i gdzie indziej. M. Plezia ocenia słownik bardzo wysoko: u nas był on absolutną nowością i jako taki miał doniosłe znaczenie (co już ówczynie podkreślił sławny